Het Alexanderplatz

Altijd een paar graden kouder dan in het westen

Achtergrond - 17 september 2007

Het Alexanderplatz voldoet niet aan het klassieke verwachtingspatroon van een plein. Hier vind je geen beschutting, gezelligheid of vermaak. Noch rust, schaduw of een zitplek. ‘Alex’ is boomloos en het tocht er.

Tijdens een stevige Berlijnse winternacht, wanneer het kwik kan dalen tot min twintig, is de tocht van Bahnhof Alexanderplatz naar de overkant van het plein, waar zich op de vijftiende verdieping van een DDR-flat de hippe club Week-End bevindt, een ware martelgang. De afmetingen van het plein zijn reusachtig en uit de vele toegangswegen waait een straffe wind. De voetganger kan met moeite zijn weg vinden tussen de bouwputten en ondergrondse passages. Maar bovenin aangekomen, ontdaan van wanten, dassen, mutsen en oorwarmers, heb je ook wat. Het afzichtelijke plein is elke keer anders en in al zijn wanorde mateloos fascinerend.

Tijdens een stralende Berlijnse zomerdag is het op de Alexanderplatz (kortweg ‘Alex’) nauwelijks beter toeven. Het witte plaveisel verblindt tot tranen toe, schaduw is ver te zoeken. De schaarse zitplekken rondom de kitscherige fontein - in de volksmond ook wel ‘hoerenbroche’ genoemd - zijn bezet door punkers met grote zwarte honden. Gelukkig bieden de winkelpaleizen de burger verkoeling. De met paraplu’s tegen wind en regen beschermde worstenverkopers in rolstoelen, die de Frankfurters op hun buik braden, zorgen voor het nodige vertier. Maar het merendeel van de ruim driehonderdduizend mensen die hier dagelijks naar toe stromen, komt hier om over te stappen van de S- naar de U-Bahn en vice versa.

Gezicht

Het plein ontstond in de zeventiende eeuw net binnen de stadsmuur als veemarkt en dankt zijn naam aan een bezoek van de Russische Tsaar Alexander I in 1805. In de negentiende eeuw steeg het belang van het plein met de aanleg van een tramlijn, een hotel, een markthal en een politiebureau. Met de komst van befaamde warenhuizen als Tietz en Wertheim en een metrostation aan het begin van de twintigste eeuw werd het plein een begrip.

In 1929, kort nadat Alfred Döblin zijn wereldberoemde roman ‘Berlin Alexanderplatz’ had gepubliceerd, werd een plan van architect Peter Behrends

voor de herinrichting van het plein aangenomen. Behrends' ontwerp voorzag in een ovalen verkeersrotonde, waaromheen bebouwing in de vorm van een hoefijzer zou worden opgetrokken.

Als gevolg van de economische crisis werden slechts twee van de geplande kantoorgebouwen verwezenlijkt. Opgetrokken uit gewapend beton en met hun strakke, vierkante ramen zijn het Alexanderhaus en het Berolinahaus typische producten van het Duitse modernisme van de jaren twintig. De twee kolossen, die na de oorlog werden gerestaureerd, bepalen nog altijd het gezicht van het plein.

In 1933 werden de joodse warenhuizen door de nationaalsocialisten onteigend. De nazi's lieten het uiterlijk van Alex met rust, maar de oorlog liet zijn sporen na. Door de bombardementen was het plein in 1945 met tachtigduizend vierkante meter vier keer zo groot als voorheen.

Wrang

Na de Duitse deling werd de Alexanderplatz plotseling het centrum van de hoofdstad van de DDR. Om Oost-Berlijn het aanzien van een wereldstad te verschaffen, werd in de jaren zestig alles uit de kast getrokken. Aan de zuidoostkant van het plein werden het 'Huis van de Leraren', tijdens de DDR gebruikt als pedagogisch centrum en nog altijd te herkennen aan de sociaal-realistische muurschildering, en een congreshal opgericht. Niet lang daarna volgden de 365 meter hoge Fernsehturm aan de westkant, Galeria Kaufhof – het grootste warenhuis van de DDR – op de oude plek van Tietz in het noordwesten en het 120 meter hoge Interhotel aan de noordoostkant.

Het plein werd afgemaakt met de 'Fontein van de Vriendschap tussen Volkeren' en de 'Urania-Wereldtijdklok', waarop de tijd op verschillende plekken in de wereld af te lezen is. Deze klok met draaiend zonnestelsel was voor toeristen en Oost-Berlijners een geliefd trefpunt. Het pronkstuk werd geplaatst in 1969, toen de Oost-Duitsers al jaren niet meer vrij konden reizen. De bouw van het 'Huis van de Reizen' in 1971, waar tijdens de DDR een reisbureau was gevestigd en je nu bovenin kunt dansen, is in deze context ook nogal wrang.

De Alexanderplatz speelde een belangrijke rol in zowel het politieke als het maatschappelijke leven van de DDR. De staat gebruikte het plein voor parades en grote feesten, zoals de 25e verjaardag van de DDR in 1974. Enkele dagen voor de val van de Muur namen hier een miljoen burgers deel aan protestdemonstraties tegen het DDR-regime.

Huiverig

Na de Wende werd een prijsvraag uitgeschreven voor de herinrichting van de Alexanderplatz, dat met zijn bombastische, futuristische stijl niet goed paste in de hoofdstad van de nieuwe Bondsrepubliek. Het plan van architect Hans Kollhof, om de gaten tussen de bestaande bebouwing te dichten, een ondergrondse garage te bouwen en aan de buitenrand dertien gigantische torenflats op te richten, werd in 1993 aangenomen.

Na oeverloos getouwtrek tussen de Berlijnse regering en diverse investeerders werd pas in 2004 begonnen met de renovatie van het Alexander- en het Berolinahaus en de uitbouw van Galeria Kaufhof. Het warenhuis kwam 25 meter dichter op het plein staan, waardoor de immense afmetingen enigszins zijn ingekort. Om het plein - althans gevoelsmatig - verder te verkleinen, zijn ook enkele hoogteverschillen in het plaveisel aangebracht.

Alleen in het oosten gaapt nog een enorm gat. Voor deze ruimte zijn plannen te over, maar investeerders zijn vooralsnog huiverig. Met de Berlijnse onroerendgoedsector ging het de laatste jaren niet goed, in de stad staan kilometers kantoorruimte leeg. Doorgewinterde Berlijners geloven niet dat er ooit nog iets van de bouwplannen terecht komt. Zij spotten dat het op de Alex altijd een paar graden kouder zal blijven dan in het westen.

Afbeeldingen:
Duitslandweb

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://duitslandinstituut.nl/artikel/3102/het-alexanderplatz